

зы павінна быць пакладзена супастаўляльнае вывучэнне фанетычных сістэм дзвюх моў, і чым больш адрозныя гэтыя сістэмы, тым больш дасканалы мусіць быць падрыхтавана лінгвістычная база — павінна быць праведзена супастаўляльнае даследаванне фанетычнага ладу дзвюх моў — роднай мовы навучэнца і рускай мовы. Супастаўляльнае вывучэнне фанетычных з’яў дзвюх моў — рускай і кітайскай — налічвае не больш за паўтара дзесяцігоддзя. <...> Фанетычная сістэма рускай і кітайскай мовы настолькі адрозная, што без высвятлення ступені іх падабенства і адрознення немагчыма гаварыць пра добрую лінгвістычную падрыхтоўку студэнта. [2, с. 29] Калі аўтары артыкула вядуць гаворку пра паўтара дзесяцігоддзя супастаўляльнага вывучэння фанетычных з’яў рускай і кітайскай моў, то кантрастыўныя беларуска-кітайскія лінгвістычныя даследаванні толькі пачалі з’яўляцца. Так што выкладчыкам беларускай мовы як замежнай часта прыходзіцца абапірацца на асаблівасці назіранні і на кампаратыўныя даследаванні калег рускай мовы як замежнай.

Кітайская пісьменнасць грунтуецца на вялікай колькасці, тысячах, іерогліфаў. Іерогліф — гэта не слова, гэта асобны склад, які ў спалучэнні з іншымі іерогліфамі дае паняцце. Адзін і той жа іерогліф нясе некалькі значэнняў і ўтварае мноства выразаў, а таксама выконвае сінтаксічную функцыю дзеяслова, назоўніка і прыметніка. У сувязі з гэтым, вельмі важна з першых заняткаў пазнаёміць навучэнцаў з паняццем «гук», «літара», «слова», «паняцце». Граматыка ў кітайскай мове не адыгрывае важнай ролі — студэнтам цяжка прывыкнуць псіхалагічна да важнасці форм беларускіх зменных часцін мовы. Асаблівая цяжкасць ў кітайскіх студэнтаў выклікае сістэма склонаў беларускай мовы, парадак слоў у сказе, прыстаўкі дзеясловаў. Згодна з сучасным камунікатыўнай сістэмна-дзейным падыходам выкладання замежных моў, які адлюстроўвае рэальныя чалавечыя стасункі, граматыка неаддзельная ад сінтаксісу. Як аснова, маўленчы ўзор адразу даецца канструкцыя сказа, схема пабудовы дыялогу і маналогу.

Такім чынам, пра стварэнні вучэбна-метадычных комплексаў па БМЗ для Кітая неабходна ўлічваць: менталітэт кітайскіх студэнтаў (схільнасць да завучвання матэрыялу), у практыкаваннях могуць быць толькі такія сітуацыі, якія не парушаюць кітайскія традыцыі кантролю эмоцый, закрытасці прыватнага жыцця; асаблівасці сістэм беларускай і кітайскай мовы (тыпалогіі памылак кітайцаў у беларускім маўленні); перавагу ў кітайскіх студэнтаў зрокавага тыпу памяці (наўнасць малюнкаў); неабходнасць семантызацыі — выкарыстання перакладу і тлумачэння; тлумачэння як інструкцыі; перавагу дэдук-

7. ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ИЗДАТЕЛЬСКОМ ДЕЛЕ

тыўнага спосабу ўвядзення новага матэрыялу; максімальнае выкарыстанне трэніровачных і пытална-адказных практыкаванняў; неабходнасць сістэматычнага кантролю; прыярытэт чытання як віду маўленчай дзейнасці.

Літаратура

1. Ляховицкий, М. В. Методика преподавания иностранных языков: учебное пособие для филол. фак. вузов / М. В. Ляховицкий. – М.: Высш. шк., 1981. – 159 с.
2. Присная, Л. Л., Самосенкова, Т. В., Литвинова, Т. Н. Лингвистические основы формирования фонетического навыка у китайских студентов в условиях профессионально ориентированного обучения / Л. Л. Присная, Т. В. Самосенкова, Т. Н. Литвинова // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Гуманитарные науки. – Выпуск № 12 (131), том 14. Белгород, 2012. – С. 29-35.

УДК 81'1

Е. Н. Василенко, доц., канд. филол. наук
(МГУ имени А.А. Кулешова, г. Могилев)

СОЦИАЛЬНОЕ И КОМУНИКАТИВНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ТОЛЕРАНТНОСТИ

Одной из наиболее актуальных проблем гуманитаристики сегодня является проблема враждебности, или интолерантности. Враждебное отношение к определенным социальным группам может приводить к разного рода конфликтам, неизбежно возникающим в ходе развития любого общества [1]. В этой связи особый интерес вызывает изучение толерантности как условия гармоничного развития современного полинационального и мультикультурного социума.

Рассмотрение толерантности возможно с целого ряда позиций: повседневной, философской, психологической, этической и т. д. В самом общем смысле все эти точки зрения отражают социальное — как составляющее единое бинарное целое с коммуникативным — измерение толерантности.

В таком ракурсе толерантность представляет собой универсальную ценность современной культуры: «В мультикультурном мире, созданном глобализацией, не стоит искать безупречного логического примирения различных дискурсов, нарративов и парадигм; и все же возможность укоренения ценности толерантности в разных культурных мирах позволяет рассчитывать на принципиальную (хотя бы

и теоретическую) вероятность установления мирного со-существования этих миров в рамках современной цивилизации» [5, с. 404].

Учитывая, что в русском языковом сознании концепт *толерантность* только начинает складываться, даже само определение толерантности вызывает затруднения (см. результаты ряда социолингвистических экспериментов в [4]). Здесь отметим, что интересным представляется проведение аналогичного социолингвистического эксперимента в Беларуси, жители которой традиционно характеризуют себя как толерантный народ).

Толерантность как концепт предполагает ряд важных когнитивных компонентов: толерантность — это «достижение компромиссов, согласия (консенсуса), преодоление и предупреждение конфликтов»; это «терпимость как положительное качество мышления человека, нации, проявляющаяся в отношении идей и поступков окружающих, особый тип (способ) мышления человека, проявляющийся в различных сферах — в быту, в политике, в межэтнических отношениях и т. д., применительно к разным предметам мысли»; это «терпимость к чужому, готовность сосуществовать с ним; это гибкость, сдержанность в любых ситуациях, взгляд на мир без устойчивых негативных эмоций и оценок»; это «вежливость к собеседнику, это интерес к его, пусть и осуждаемой мною точке зрения»; это «понимание необходимости *иного*, различий и особенностей как моментов целого» [4, с. 13–14].

Таким образом, в самом общем понимании толерантность представляет собой своего рода единство определенного — предполагающего принятие «чужого» — типа мышления человека, его отношения к другим и его поведения, в том числе коммуникативного.

Коммуникативные категории, ввиду своего общего и даже размытого характера, не получили однозначного определения в современной лингвистике. Как правило, под ними понимаются «самые общие коммуникативные понятия, упорядочивающие знания человека об общении и нормах его осуществления» [4, с. 34]. Совокупность ментальных коммуникативных категорий образует коммуникативное сознание. Так, для русского коммуникативного сознания релевантны такие коммуникативные категории, как собственно категория *общение*, категории вежливости, грубости, коммуникабельности, коммуникативной ответственности, эмоциональности, коммуникативной оценочности, реквестивности, коммуникативного оптимизма/пессимизма и др. [там же].

Полагаем, что вежливость стоит трактовать скорее не как категорию коммуникативную, а как категорию прагматическую, выступающую, наряду с кооперативным принципом, регулятором речевого

7. ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ИЗДАТЕЛЬСКОМ ДЕЛЕ

взаимодействия. В качестве соотносимой коммуникативной категории выступает рассматриваемая категория толерантности как противопоставленная категории интолерантности, или враждебности.

О. П. Ермакова разграничивает категории вежливости и толерантности по признаку интеракциональности: «вежливость проявляется непосредственно в общении и относится к собеседнику или к лицу присутствующему [...]. Толерантность же распространяется и на лицо отсутствующее. Ведь сплошь и рядом человек, отрицательно относящийся к чьим-то убеждениям, чужим национальным традициям, особенностям, не высказывает своего отношения “в глаза” — это было бы невежливо. Но в отсутствие носителя чуждых ему убеждений он нередко выражается резко, может быть, даже грубо. В таких случаях человек явно проявляет нетерпимость, нетолерантность в самом истинном смысле этого слова, но вряд ли можно назвать это невежливостью» [2, с. 70].

В целом соглашаясь с рассуждениями О. П. Ермаковой, подчеркнем, что толерантность представляет собой гораздо более общую категорию (речь идет не об универсальности, так как и вежливость, и толерантность являются категориями универсальными), нежели вежливость, выступающая одним из оснований коммуникативной категории толерантности (о других прагматических, этических и когнитивных основаниях коммуникативной категории толерантности см. [3]).

Тем не менее, важно подчеркнуть, что вежливость, помимо своей прагматической природы, носит еще и нравственный, этический характер, чем сближается с категорией толерантности.

Таким образом, полагаем, что категория толерантности может рассматриваться как единое бинарное целое ее социального и коммуникативного измерений. Социальное измерение толерантности предполагает ее рассмотрение как определенного типа мышления человека, его отношения к другим и его поведения. Толерантность как коммуникативная категория непосредственно связана с прагматической категорией вежливости, выступающей в качестве одного из ее оснований, наряду с другими прагматическими, этическими и когнитивными детерминантами.

Литература

1. Василенко, Е. «Язык вражды» как форма проявления социально-политического конфликта / Е. Василенко // Коммуникация в эпоху протестов / под ред. Х. Куссе. — Берлин, 2021. — С. 9–23.
2. Ермакова, О. П. Толерантность и проблемы коммуникации / О. П. Ермакова // Культурные практики толерантности в речевой коммуникации / отв. ред. Н. А. Купина, О. А. Михайлова. — Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2004. — С. 60–73.

3. Михайлова, О. А. Толерантность в речевой коммуникации: когнитивные, прагматические и этические основания / О. А. Михайлова // Культурные практики толерантности в речевой коммуникации / отв. ред. Н. А. Купина, О. А. Михайлова. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2004. – С. 15–26.

4. Стернин, И. А. Коммуникативные аспекты толерантности / И. А. Стернин, К. М. Шилихина. – Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2001.

5. Хомяков, М. Б. Религиозная толерантность в мультикультурном обществе: поиск нового обоснования / М. Б. Хомяков // Культурные практики толерантности в речевой коммуникации / отв. ред. Н. А. Купина, О. А. Михайлова. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2004. – С. 378–404.

УДК 81`35

А. В. Варанецкая, маг.
(БДТУ, Мінск)

СТУПЕНЬ Вывучанасці феномена АРФАГРАФІЧНАЙ НЕДАКЛАДНАСЦІ Ў БЕЛАРУСКАМОЎНЫМ НАВУКОВЫМ ДЫСКУРСЕ

Письмовая камунікацыя забяспечвае функцыянаванне сфер інтэлектуальнай дзейнасці чалавека, таму пытанні правалісу ў сучасным інфармацыйным грамадстве застаюцца аб'ектамі вывучэння многіх філолагаў. Нягледзячы на шэраг дасягненняў у гэтай галіне, асобныя аспекты даследавання беларускай арфаграфіі патрабуюць увагі з тэарэтычнага і практычнага поглядаў.

Мэта артыкула — вызначыць ступень вывучанасці пытання арфаграфічнай недакладнасці ў масіве навуковых і навукова-метадычных прац беларускіх даследчыкаў.

Тэарэтычныя і практычныя праблемы беларускай арфаграфіі, пытанні нарматыўнасці даследуюцца ў работах З. І. Бадзевіч, Л. М. Бажэнка, І. А. Гапоненка, В. І. Іўчанкава, Я. М. Камароўскага, І. У. Кандрацені, У. І. Куліковіча, Л. П. Кунцэвіч, В. М. Курцовай, А. А. Лукашанца, А. І. Падлужнага, Ф. А. Піскунова, П. П. Шубы і інш. Феномен арфаграфічнай памылкі даследаваны значна менш і ў асноўным у лінгвадыдактыцы, што тлумачыцца практычнымі патрэбамі адукацыі, вывучэння беларускай мовы. У работах Н. М. Антановіч, В. І. Свірыдзенкі, І. А. Буторынай, Н. У. Антонавай, М. Г. Яленскага, У. І. Куліковіча, В. У. Зелянко з'ява даследуецца з пункту гледжання педагогікі, адлюстроўваюцца агульныя тэарэтычныя пытанні лінгваметодыкі навучання і тэарэтычныя праблемы сучаснай беларускай арфаграфіі, аналізуецца лінгвадыдактычны патэнцыял тэкстаў у развіцці культуры маўлення школьнікаў

7. ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ИЗДАТЕЛЬСКОМ ДЕЛЕ

і студэнтаў пры навучанні беларускай арфаграфіі. Памылкі ў беларускамоўных тэкстах паўстаюць у якасці аб'екта даследавання і ў працах на прамаку рэдагавання і журналістыкі У. І. Куліковіча.

Вывучаючы гістарычны шлях беларускай арфаграфіі, даследчыкі вылучаюць пяць этапаў: 1) XIX ст. – 1918 г.: станаўленне арфаграфічных норм у працэсе фарміравання сучаснай беларускай літаратурнай мовы; 2) 1918–1933 г.: упарадкаванне арфаграфічных і граматычных норм беларускай мовы («Беларуская граматыка для школ» Б. А. Тарашкевіча), распрацоўка праектаў беларускага правалісу 1930 і 1933 гг.; 3) 1933–1959 г.: заканадаўчае замацаванне правалісу беларускай арфаграфіі, выданне «Правалісу беларускай мовы» (1934 г.), «Правалісу беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (1959 г.); 4) 1959–2008 г.: выданне акадэмічных слоўнікаў і граматык; падрыхтоўка праекта новай рэдакцыі «Правалісу беларускай арфаграфіі і пунктуацыі»; 5) з 2008 г.: зацвярджэнне новай рэдакцыі «Правалісу беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» Законам Рэспублікі Беларусь «Аб правалісах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2008 г.); адлюстраванне сучасных правалісных норм у слоўніках і даведніках, якія забяспечваюць практычнае карыстанне пісьмовай беларускай мовай.

Станаўленне арфаграфічных норм ускосна суправаджаецца вывучэннем з'явы арфаграфічнай недакладнасці. Вядома, што ключавым паняццем арфаграфіі з'яўляецца арфаграма, пад якой разумеюць месца ў слове (літару, спалучэнне літар, злучок і інш.), дзе можа быць дапушчана памылка ў сувязі з неабходнасцю выбару аднаго з некалькіх магчымых напісанняў. Так, з мэтай якаснай арганізацыі працэсу навучання беларускай мове Міністэрствам адукацыі быў вызначаны трохгадовы пераходны перыяд па рэалізацыі палажэнняў Закона — з 1 верасня 2010 г. па 31 жніўня 2013 г. у пераходны перыяд пры правярцы навучальных, кантрольных, экзаменацыйных работ памылкі ў напісанні слоў, што адпавядалі правалісам арфаграфіі 1959 г., выпраўляліся, аднак пры выстаўленні адзнак не ўлічваліся. Акрамя таго, такія словы запісваліся на дошцы, тлумачыўся іх праваліс.

Такім чынам назіраецца неразрыўная сувязь паміж паняццямі арфаграма і памылка, але апошняя не вылучаецца даследчыкамі сярод базавых. Нягледзячы на гэта, сучасныя методыкі навучання беларускай арфаграфіі прадугледжваюць паўнаважнае вывучэнне памылак наступным чынам:

1) як спосаб вылучэння найбольш цяжкіх момантаў засваення правалісаў, на якія выкладчыку патрэбна звярнуць асаблівую ўвагу (стварэнне памятак па рабоце над памылкамі), але работа над памыл-